

نگاهی به سیاست کشف حجاب آتاتورک

۱۹ دی ۱۴۰۱ ساعت ۱۸:۳۵

شدیدترین اعتراضات در شهر قیصریه انجام شد. در این اعتراض، حدود ۴۵ نفر از اهالی شهر قیصریه در حالی که عمامه به سر داشتند با انجام راهپیمایی صلح‌آمیز و بدون ارتکاب هرگونه حرکت خشونت‌آمیز یا افراطی، به پوشیدن کلاه غربی اعتراض کردند. رهبر جنبش یکی از شیخ‌های نقشبندیه به نام احمدهادی بود. او مکرراً می‌گفت که قانون بعدی دولت کشف حجاب زنان است.

ترکیه را می‌توان از کشورهای پیشگام در کشف حجاب دانست. کشف حجاب در ترکیه بعد از جنگ جهانی اول و توسط فردی به نام مصطفی کمال پاشا، ملقب به آتاتورک اتفاق افتاد. آتاتورک، پرووژه کشف حجاب را در چندین مرحله انجام داد و در نهایت به هدفی که می‌خواست رسید. هدف نهایی او حذف حجاب از زنان بود که در کشورهای اسلامی یک تابو محسوب می‌شد. هر چند پیش از آتاتورک، امان‌الله خان در افغانستان، گام‌هایی را در این زمینه برداشته بود. با این حال سیاست آتاتورک در اجرای این قانون با مشکلات و مخالفت‌هایی نیز همراه بود. شرح اجرای این سیاست و مخالفت‌های صورت گرفته با آن موضوعی است که در ادامه به آن پرداخته شده است.

آتاتورک و برنامه‌های او برای کشف حجاب

آتاتورک در اکتبر ۱۹۲۳ با برچیدن بساط خلافت به قدرت رسید. او پس از جنگ جهانی اول در رأس افسران جوان ناسیونالیست، طی کودتایی امپراتوری عثمانی را منحل کرد و با تشکیل دولت موقت انقلابی در آنکارا، جمهوری ترکیه را بنا نهاد. مصطفی کمال سپس، سلطنت و خلافت را در امپراتوری عثمانی که جز سرزمین کنونی ترکیه چیزی از آن باقی نمانده بود لغو کرد و در سال ۱۹۲۳م به عنوان اولین رئیس جمهور ترکیه انتخاب شد.^۱

آتاتورک، بعد از به قدرت رسیدن، دست به اقدامات و اصلاحات گسترده‌ای در زمینه امور داخلی و خارجی زد. سیاست‌های آتاتورک در زمینه داخلی و خارجی، علیرغم تفاوت‌های بارزی که داشت، دارای یک وجه اشتراک بود و آن دین‌زدایی و استقرار سیستم سکولاریسم و لائیک بود. ساختار سیاسی لائیک برگرفته از الگوهای غربی بود و در هر دو بعد بر محورهای مهمی قرار داشت. این حال هیچ یک از سیاست‌های او به اندازه کشف حجاب، چالش‌برانگیز و پسر و صدا نبود. اما نکته جالب در مورد سیاست کشف حجاب و یا تغییر لباس این است که این سیاست ابتدا لباس و پوشش مردان را مورد هدف قرار داد.

آتاتورک در اجرای سیاست متحدالشکل کردن لباس مردان، نخست به سراغ سرپوش مردان «فینه» رفت و به شهرهای مختلف از جمله شهر مذهبی «کاستامونو» مسافرت کرد و با کلاه لبه‌دار یا بدون کلاه به سخنرانی پرداخت. وی در سخنرانی‌های خود بر این نکته تأکید می‌کرد که فینه سرپوشی اسلامی یا ترکی نیست، از یونانیان اقتباس شده است و هیچ ارتباطی با مذهب ندارد. لذا از مردم می‌خواست کلاه‌های لبه‌دار بر سر بگذارند. به هر حال در نوامبر ۱۹۲۵ استفاده از فینه و سایر کلاه‌های بی‌لبه ممنوع گردید و در مقابل پوشیدن لباس‌های اروپایی، کت و شلوار با کلاه پاشو، مورد تشویق و قرار گرفت.^۲

بعد از اجباری شدن این قانون، عده زیادی از مردم دست به اعتراض زدند. شدیدترین اعتراضات در شهر قیصریه انجام شد. در این اعتراض، حدود ۴۵ نفر از اهالی شهر قیصریه در حالی که عمامه به سر داشتند با انجام راهپیمایی صلح‌آمیز و بدون ارتکاب هرگونه حرکت خشونت‌آمیز یا افراطی، به پوشیدن کلاه غربی اعتراض کردند. رهبر جنبش یکی از شیخ‌های نقشبندی به نام احمدهادی بود. او مکرراً می‌گفت که قانون بعدی دولت کشف حجاب زنان استبه دنبال انجام این تظاهرات به سرعت دادگاه استقلال تشکیل شد و شیخ احمدهادی و ۴ تن از همکارانش به جرم اعتراض به کلاه به مرگ محکوم شدند.^۳

احتمالاً این سیاست، یادآور سیاست‌های متحدالشکل کردن لباس‌ها و کشف حجاب توسط رضاشاه است. البته طبیعی است که این مقایسه پیش آید؛ زیرا رضاشاه، سیاست کشف حجاب را با تاسی از آتاتورک به اجرا گذارد و دقیقاً همان مسیری را پیش گرفت که آتاتورک پیش از او طی کرده بود. با این حال بعد از مردان، روحانیون به عنوان دومین گروه هدف آتاتورک، مشمول تغییر سبک پوشش قرار گرفتند. بر اساس سیاست آتاتورک، روحانیون نیز وادار به قبول شرایط جدید شدند و پوشیدن هر نوع لباس مذهبی خارج از مسجد و کلیسا ممنوع گردید.^۴

آتاتورک، حذف روحانیون از قدرت را بزرگترین اقدام برای اجرای سیاست‌های سکولاریستی خود می‌دانست. او به رضاخان توضیح داد که برای غربی کردن مسلمانان، بی‌حجاب نمودن زنان و آزاد گذاشتن و بی‌دینی مردم، یک راه‌حل وجود دارد و آن هم قطع نفوذ روحانی پیشوایان دینی مردم است و او این کار را کرده است به طوری که دیگر هیچ فرد روحانی در ترکیه وجود ندارد و حتی پوشیدن لباس روحانیت نیز در آن کشور جرم است.^۵

کشف حجاب اجباری زنان در ترکیه

زنان، سومین گروهی بودند که مجبور به کشف حجاب اجباری شدند. سیاست آتاتورک در مورد کشف حجاب زنان در حالی صورت گرفت که در همه کشورهای اسلامی، حجاب زنان موضوعی پذیرفته شده بود و نسبت به خدشه‌دار شدن آن حساسی وجود داشت. با این حال، مطابق با سیاست جدید آتاتورک، نه تنها زنان مجبور به کنار گذاشتن اجباری روبند، نقاب و... شدند؛ بلکه داشتن حجاب در اماکن دولتی نیز ممنوع شد.

بعد از کشف حجاب زنان، در سال ۱۹۲۵ مصطفی کمال و مقامات عالی رتبه کشوری همراه با همسرانشان در کلوپ رقص حاضر شدند و این در حالی بود که کمتر کسی زن و شوهر را همراه با یکدیگر در مجامع عمومی می‌دید. به دنبال حمایت مصطفی کمال کلوپ‌های رقص در بسیاری از شهرهای ترکیه افتتاح شد.^۶

اما نکته جالب در رابطه با تصویب‌نامه دولت در مورد منع حجاب این است که تصویب‌نامه فوق هرگز به مجلس نرفت و

مستقیماً اعمال شد، چرا که مجریان آن، از مخالفت نمایندگان و ناکام ماندن طرح بیمناک بودند. آتاتورک در این مورد نیز جانب احتیاط را رعایت کرد و، نخست زمینه‌های روانی و اجتماعی آن را فراهم ساخت و سپس با قاطعیت، آنرا به مرحله اجرا درآورد.^۷

سخن نهایی

کشف حجاب در ترکیه نیز به مانند ایران با مخالفت بسیاری از افراد و گروه‌های مذهبی- سنتی همراه بود. اکثر جمعیت ترکیه را نیز مسلمانان تشکیل می‌دادند و از این رو اصلاحات اجباری آتاتورک برای آنان قابل تحمل نبود. با این حال، اقدامات آتاتورک در زمینه کشف حجاب یک تفاوت اساسی با کشف حجاب در ایران داشت و آن اینکه سیاست آتاتورک تنها به اماکن دولتی محدود بود. در سایر اماکن، زنان حق استفاده از حجاب را داشتند. در حالی که اقدامات رضاشاه گستردگی بیشتری داشت. با این حال، اجرای این سیاست در هر دو کشور، علیرغم آنکه به طرقدارای برخی از افراد و گروه‌ها منجر شد، مخالفان زیادی را نیز به همراه داشت.

منابع

۱. بانک جامع مناسبت‌ها، شمسی، قمری، میلادی، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۰؛ صص ۳۰۵۳-۳۰۵۴.
- حامد عمویی، «بررسی مقایسه‌ای سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی در ایران و ترکیه: مطالعه تطبیقی دوره رضاشاه و آتاتورک» فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال هشتم، شماره بیستم، (پاییز ۱۳۹۱) صص ۲۱۷.
- حمید نساج، «مقایسه نوسازی ایران و ترکیه در دوران رضاشاه و آتاتورک»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال دوم، شماره ۵، (تابستان ۹۲) صص ۱۱۶.
- عمویی، همان، صص ۲۱۷.
- نعمت‌الله حسینی، مردان علم در میدان عمل، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۱؛ صص ۳۰۹.
- نساج، همان، صص ۱۰۹-۱۱۰.
- عمویی، همان، صص ۲۱۷.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/49041/آتاتورک-حجاب-کشف-سیاست-نگاهی>